

postao toliko nervozan da gotovo nije trenuo čitave noći. Mama godinama tako reči ne spava.

— Hasinta, donesi odmah desert! Mladi gospodin se žuri. Zakasniće na utakmicu.

Hasinta priča kroz kuhinjski prozor sa služavkom sa prvog sprata, koja je iz jednog sela iz iste oblasti.

— Manuel želi da otvori radnju. Napustiće službu krajem ovog meseca.

Manuel je verenik moje sestre Lole.

— Kćeri, šta kažeš? Vrlo je rizično uraditi tako nešto u ovakvim vremenima. Plata, velika ili mala, uvek je siguran prihod.

Lola se ispravi na svojoj stolici.

— Ali vi dobro znate da on bedno zarađuje; sa njegovom platom nikad se ne bismo mogli venčati.

— Sa mnogo manjom tvoj otac i ja smo se venčali i lepo smo živeli.

Moj brat ima puna usta. Po izlasku iz kuće otići će do autobuske stanice i autobus će ga ostaviti dosta daleko od fudbalskog igrališta, a do početka utakmice ima samo pola sata. Njemu Manuel nije antipatičan, ali ništa više. Nosi naočare i čita knjige u kojima piše kako se uspeva u životu.

Hoakin briše usta salvetom i ustaje stresajući mrvice s pantalona. Zatim kaže:

— Lola je u pravu. Zašto ne odete danas u bioskop? Na ovoj hladnoći baš bi bilo prijatno otići u bioskop. Valjda nećete čitav život da provedete između četiri zida?

Mami se pojавila tuga na licu; u jednom trenutku uplašio sam se da će zaplakati.

— Zar se ne sećate koji je danas dan? Pre tačno pet godina vaš siroti brat...

Oči su joj zasuzile, ali se dobro savladaju. Tata ne skida pogled sa svojih noktiju. Lola se nervozno igra viljuškom. Hoakin se uzbiljio...

— Izvini, mama. Nisam se setio... Već pet godina. Kako je vreme brzo proteklo!

Mama uzdiše:

— Jadno moje dete!

Hoakin joj prilazi i ljubi je u čelo. Lola ustaje i stavlja ruku na mamino rame.

— Hajde, nemoj da se rastužuješ. I sama si rekla da je prošlo već pet godina.

U kuhinji Hasinta pevuši jednu popularnu pesmu koja se čuje na radiju čiji zvuci dopiru iz dvorišta. Tata ne skida pogled sa svojih noktiju.

S španskog preveo:
Radivoje Konstantinović

Luis Romero (1916). Istaknuti pričevanje i romanopisac, dobitnik Hobelove nagrade 1951. godine za roman Dolap (La noia). Autor vrlo zapažene zbirke priča Te senke iz onog sveta (Esas sombras del trasmundo, 1957.) —

božja kazna

alvaro de laiglesia

Upravo otvorih oči.

A kad videh pred sobom prisne obrise dveju stolica i stola, počeh da skačem od radoći.

Skakao sam kao lud, sve dok se nisam umorio i zadihao.

Sad me obuzima napad smeha za koji ne znam dokle će me držati.

I požurujem da kažem da nisam poludeo iako na prvi pogled može tako izgledati. Shvatam da bi se neko iznenadio kad bi video moje preterane reakcije pred tako trivijalnim činjenicama kao što su otvaranje očiju i opažanje tako običnog nameštaja. Ali, ako bih nekom objasnio uzroke svoje reakcije, prestao bi da se iznenađuje da bi pristupio činu padanja u nesvest.

Jer pre nego što sam otvorio oči, ja ih nisam bio zatvorio iz kaprica, niti zato što sam zaspao. Nisam ih sklopio ni svojom voljom.

Sigurno mi ih je sklopila neka pobožna duša, jer sam bio umro.

Tako, kao što čujete: umro. Potpuno umro.

Ne mogu tačno da odredim koliko sam vremena bio utopljen u to stanje smrtnе nesveste, jer sam upravo oživeo i još nikoga nisam sreو koga bih to pitao. Isto tako se i ne žurim da to ispitam. Važno je da sam se vratio s drugog sveta i da sam ponovo u ovom, medu živima.

Upravo me radost što sam se vratio nagoni da skačem i da se smerjem. Jer ništa ne pruža toliko zadovoljstvo kao dokaz da činjenice potvrđuju naše teorije. A ja sam u toku celog svog prethodnog života čvrsto verovao u reinkarnaciju. Moja velika pronicljivost uvek je odbacivala religiozna tumačenja koja pokušavaju da nas obaveste što će nam se dogoditi postmortem.

— Ako nastaviš tako da govorиш, govorili su mi proroci koji su me čuli, Bog će te kazniti.

Lepu šalu bi doživeli oni koji su pokušavali da me uplaše tom hipotešnom kaznom da su mogli utvrditi ono u šta sam ja bio siguran! Jer uvek sam verovao da je smrt samo stanje između dve inkaranacije i nisam se prevario.

Dokaz za to je što sam ponovo ovde, posle prolaska kroz tu fazu fizičke transformacije!

Moje telo je sad različito, ali isti je moj životni dah koji duša i dalje sledi. I nikakav bradati bog me nije mogao kazniti što sam mu se smejavao. Ni što sam pogodio što se stvarno događa posle smrti.

Šta će mi sad reći svi praznoverni i sve bogomoljke koje su se sablažnjavale kad su čule moje šale o njihovim andelima i davolima? Evo me po drugi put, od krvi i mesa, na istoj planeti na kojoj sam pre nekog vremena prestao da postojim u svom ranijem telesnom obličju. A ni u jednom trenutku nisam video — ni pre prelaska, ni u toku prelaska, ni posle prelaska — ruku nekakvog boga koja bi se bacila na mene da bi me kaznila zato što sam je poricao i rugao joj se.

Ponovo sam se rodio s istim duhom koji sam imao, ali ovog puta ču živeti s više ponosa nego ranije, s više sigurnosti u same sebe zato što sam dokazao da sam bio u pravu. Još ne znam kakav ē fizički vid imati u ovoj novoj inkarnaciji; ali sudeći po ponosu koji osećam, postaću lepši i jači nego u svom prošlom razdoblju medu živima. Po onome što vidim, zadesilo me je da oživim u kući sličnoj onoj koju sam napustio kad sam umro. Stolice i sto koje posmatraju moje oči u ovom trenutku gotovo su istovetni onima u kuhinji mog ranijeg stana. Naprotiv, prostorija mi se čini veoma velikom. Bez sumnje, to mora biti optički efekat sasvim normalan za detinjstvo: kad smo mali, sve stvari koje vidimo čine nam se mnogo većima. A ja sam najverovatnije još vrlo mali, jer sam se tek rodio.

Kad odrastem u ovom novom životu sasvim je sigurno da će postati mnogo važnija ličnost nego u starom, jer sam od svog rođenja mentalno potpuno zreo.

Zar to nije definitivan dokaz da je bog mit za nerazvijene mozgove? Da stvarno postoji, ne bih ponovo bio na svetu preobilno obdarjen rano sazrelim talentom: podnosio bih jednu od onih večnih muka o kojima propovedaju popovi zato što sam se šegačio s tim Svermogućim Bradonjom.

Kako je to smešno! Kad pomislim na sve one praznoverne koji veruju u tu papazjaniju, dođe mi da prsnem u grohotan i beskrajan smeh. Veoma zadovoljan što započinjem novo životno razdoblje, kažem sebi:

»Ponovo si tu, kao što si i predvideo svojom intelektualnom pronicljivošću jer si pogodio uverenje da se ništa ne gubi: samo se trasformiše. Ponovo si tu, valjano otvorenih očiju, dok posmatraš okolni svet koji ti se čini prisnim.«

I vrlo zadovoljan, pogledom prelazim preko svega što me okružuje: stolice, sto... Na prostoriji postoji i velik prozor koji pažljivo ispitujem. I jedna vrata.

Kad okrenuh oči k vratima, vidim da se njihova kvaka pokreće i vrata počinju da se otvaraju. Otvor se malo-pomalo proširuje. A kad je otvor postao dovoljan da prolazak ljudskog stvorenja, kroz njega ulazi neka žena. Debela je, ogromna i prosta. Liči na kuvaricu, ali pomicajući da je možda moja dadilja. Sećam se da su u prethodnom životu moji tadašnji roditelji takođe pogodili neku ženitnu da me neguje. Zbog toga zaključujem da to nije kuvarica, kao što izgleda, nego moja dadilja. Nepokretan sam, radoznao je posmatram.

Moja intelektualna pronicljivost mi predskazuje da će se uputiti ka meni da bi me mazila. To obično čine sve dadilje. I čekam, smešeći se da se te radnje izvedu, nadmoćan što sam ih predvideo pre nego što su izvedene.

Ženitina se zaista kreće ka mestu koje zauzimam u prostoriji. Ali kad me je ugledala, umesto predviđenih nežnosti, na njenom licu se ocrtava grimasa nezadovoljstva.

— Kakav kuhinjski gad! — uzvikuje posmatrajući me s odvratnošću. Još jedna bubašava!

Tako sam zbumen dok to čujem da ostajem miran i ponižen dok kuvarica diže iznad mene svoju džinovsku nogu. Tada reagujem, trčim svim svojim nogama da bih pobegao u neku pukotinu u podu. Ali je već suviše kasno: ogromni don cipele pada na moje telo i počinje da ga mrvi...

S španskog preveo:
Duško Vrtunski

Alvaro de Laiglesia (Alvaro de Laiglesia, 1922).

Pričevanje, direktor humorističkog nedeljnog Prepelica (La Codorniz). Autor desetak zbirki priča: Zabranjeno plakanje (Se prohíbe llorar). Samo budale umiru (Solo se mueren los tontos). Kokoš koja nosi olovna jaja (La gallina de los huevos de plomo).

otkup

medardo fraile

Hose Luisu Kastiljo Pučeu, koji mi je pozajmio ličnosti

Huanu su odneli na groblje. Na pogrebu je bilo dosta starijih ljudi Fraskitovih godina, Huanin dever, nećaci i tri-četiri žene. Huan i Fraskito bili su vrlo poznati. Prvo zato što su, iako siromašni, bili daleki rođaci don Roke, najbogatijeg čoveka u selu. Drugo, jer su otpriklike pre četiri godine bili pokrađeni. Don Roke im je posle svoje smrti bio ostavio u susednom selu jedan vinograd. Kako nisu imali dece, oni su ga prodali. A kada su se nakon prodaje vraćali kući, u vozu su im ukrali sav novac. Ukrali su im mirnu starost i putovanje u Valensiju da Hauna namesti zube. Policija nije ništa pronašla. Pre su Huan i Fraskita zvali »don Rokeovi«, a sada, kad bi ih neko spomenuo, »oni što su ih pokrali«.

Huanina smrt koju su ubrzali ogorčenost i rat, osvežila je pojedinosti čuvenog dogadaja. I Fraskito je, idući za kovčegom, čuo iz svojih leđ drske reči, odlomke razgovora, čitave rečenice pa čak i prigušen smer koji su se verovatno odnosili na kradu u vozu. Tu kradu nisu izbrisale iz sećanja ni tri godine rata. Fraskita je obuzimao nemoćan gnev. Bacivši na kovčeg prvu pregršt zemlje, promrmlja tihu ridajući: »Sve će vratiti. Videćeš, Huana. Do poslednje pare. Nisu ga čuli. Ljudima koji su iz ravnodušnosti i poštovanja gledali pred se da učinilo se da su čuli neko obećanje, zakletvu ili pretњu koju će vreme već umeti da preinaci i ohladi.

Jedan po jedan ljudi su prilazili pružajući ruku udovcu, Huaninom deveru i nećacima, a onda su krenuli prema selu u grupicama ili po dvoje, sa vajajući usput cigarete i časkajući o letini, ostavljajući za sobom tuđu pokojnicu.

Fraskito nije otisao da prenosi kod nekog od svojih nećaka. Izdržao je do kasno u noć prisustvo rođaka i žena koje su došle da mole krunice za pokoj duše. Onda je ostao sam u kući u kojoj je oduvek živeo sa Huanom. Povukao je zasun na ulaznim vratima, bacio na pod slamaricu, uvio se u vuneni pokrivač i mirno, u mraku, gotovo dodirujući nogama vrata njihove sobe, zuri u tavanici i razmišljao o smrti i o tome da će njegova Huana biti strašno usamljena i da će joj biti vrlo hladno, da će se možda čuditi u nemom, neizrecivom bolu što on nije sa njom, kao uvek: što ju je ostavio tu, tako daleko, pod zemljom, kao da bi ona, jadna Huana, tako nedužna, tako neiskusna, mogla da ozbiljno shvati smrt, konačnu i neopozivu. »Huana, čedo moje, navikavaj se da ne budeš sa mnom; prvo neko vreme; onda opet neko vreme; tako, malo-pomalo. Zemlja je suva, tvrda i nabijena, ali milostivi Gospod Bog naš zna šta radi, čedo moje; On će te, malo-pomalo, ali sigurno navići da se ne vraćaš kako bi me gledala, da danima i danima budeš bez mene – tu mu se oči napuniš susama – i možda će biti bolje, možda će biti veselija i jednoga dana ćeš saznavati, Huana, kako u paklu stradaju oni što su nas pokrali.«

Ne. Bio je siguran onaj predusretljivi čovek iz voza još živ. Da li ih je on pokratio? Ili je to učinio fotograf sa konjem što ih je slikao na seoskom trgu? Nije nikada saznao. To su učinili svi oni. Beležnik koji ih je uporno i nestripljivo požurivao: braća Gomes, koji su prilikom kupovine Žmirkali i smejali se uporno ponavlajući da su dobro platili; posrednik Karasko; ljudi koji su stajali na trgu, obučeni u duge tamne bluze i gledali ih drsko, zlobno i podrugljivo; crkvenjak u crkvi u koju je Huana navaljivala da uđe da bi platila misu za don Rokea; onaj voz prepun ljudi, vike, dima, sunca i vetra sa neobjašnjivim i neprijatnim zaustavljanjima, zamorom, nervozom i gurnjavom. Sve to je bila lukeška zavera da opet budu osuđeni na rintanje, na krajnju, dobro im poznatu bedu. On je već prema svemu bio ravnodušan. I podižući obreve pogleda u pravcu groblja i promrmlja:

»Ako me nema ovde za Dan mrtvih, Huana, seti se da su nam uzeli novac, sav novac, da poslednje pare.«

Sačekao je da se zaplave pukotine na ulaznim vratima. Ustao je u tišini i za trenutak zastao pred vratima spačavaće sobe. Naglo ih je otvorio rešen da ne gleda, tako reći da ne diše. Na jednoj stolici ugledao je svoje čojano odelo. Obukao ga je na brzinu, nespretno. Otvorio je poslednju fioku trbušatog niskog ormana, a krupne seljačke živahne oči su ga gledale sa fotografije. Na fotografiji sa svadbe bili su njih dvoje, čvrsti kao da su korenim urasli u zemlju, ali to se na njoj videlo odmah pre nego na njemu. Stavio ju je u unutrašnji džep kratkog kaputa. Uzeo je smedu džemper, vuneni ogaća, crni šal i crnu kapu. A iz spačavaće sobe je izašao posrčući, gotovo gušći se, nasloni se na zid u hodniku i dve suze su mu se skotrljale niz lice jer je iako to nije želeo, osetio njen miris – spačavaća soba je još bila topla od Huaninog tela. Mirisala je kao što je on znao da Huana miriše nedeljom. I orman unutra bio je pun nje. Otvorio je kapiju kada se tama počela puniti svetlošću i sad je sam, kao one svirepo radosne i kobne zore kad je pošao sa Huanom, lagano krenuo prema stanici. Seo je da sačeka dolazak voza. Pojavio se brekčići kao crna životinja koju bičem nateraju da pregazi zornu nalik na ogromni prijava podočnjak. Izvadio je kartu. Popeo se u wagon. Kada je voz kretao, polja su izgledala kao ukočena od studeni, vetrar je prodorno zvijždao, a na nebju je još bilo zvezda. »Kakva noć! Kakva hladnoća za tek umrlo telo! Jadna moja Huana! Tako mi je teško da te ostavim! Kako je strašno baciti zemlju na jedan život, kao u igri, kao od šale i nikad je više ne podrći! Nikad više!«

Fraskito je širom otvorenih očiju zuri kroz prozor vagona i micao polutovnjim drhtavim usnama: »Zbogom, Huana! Zbogom, Huana, kćeri moja!« Peron je bio prazan. Mahnuo je rukom u pravcu groblja opratajući se od pokojne žene i svog nerazdvojnog druga. Gledao je seoske krovove, školu, don Rokeovu kuću, crkvu, toranj opštinske zgrade i, na prvoj krivini pruge, zapadni zid groblja i jedan čempres. Tamo je ona. Navikava se na neopozivost svoje smrти zaboravljajući na Fraskitove poljupce, na fizičku svakodnevnicu svojih ženskih domaćih poslova, na časjanici i smeh sa susetkom, na topla i druga, toliko prijatna popodneva pred kućom. Tamo je sada. Stupa tužna i ojađena u tako veliki, tako svečani, tako bestesleni svet da postane ništa. Zato se dogodilo da je Huana, jadna Huana, skromno ovozemaljsko stvorene, imala sada neverovatan značaj; ulazila je u zanosnu i neizvesnu reku večnosti.

španski priovedači

radivoje konstantinović

Poslednjih decenija svedoci smo ogromnog uspeha književnosti pisane na španskom jeziku. I u svetu, i kod nas, mnogo se prevede dela Borhesa, Kortasara, Markesa, Asturiasa, Nerude, izvrsnih priovedača, romano-

Kad je sišao s voza, jutro je blještalo od sunca. Pomislio je da se Huana sada odmara od strašne noći ispunjene studenim i samoćom; proteže se snena, a možda će do nje dopreti i ptičji cirkut i svetlost dana. Fraskito je lagano hodao ulicama koje su lako mirisale na anis, vino i žukovinu. Varošica u kojoj se dogodila krađa, neugledna, nesrazmerna, puna svetlosti, već se budila. Kad je stigao na trg, ravnuđušno je pogledao levo i desno i seo na klupu. Tu su, kao i onda kad su došli da prodaju nasledstvo, stajali neki ljudi i časkali ili čutali. Prodoše devojčice noseći vodu pa čovek s magarcem nudeći neku robu. I jedan stari »ford«, sav kaljav i prašnjav koji je u žurbu jedva uspevao da promuklom trubom natera ljudje da se sklone u stranu. Na jednom uglu iznad ulaza pločica s natpisom: »Beležnik«. Tu se dogodilo ono. Tu je sve počelo. Možda su od samih vratu pratili njihov trag. Neko ko je to znao obavestio je bezdušnike, jednog ili više njih, koliko ih je već bilo. Fraskito se seti Huane, zadrhala kao list, učiće se i stisnu dršku štapa, a oči mu se napuniše susama. Sada je ovde došao da traži milostinju, da traži svoje, paru po paru, da ga izdržavaju do kraja života. Sve će mu vratiti. Živeće od njihovog novca dok ne umre. Nije mogao, niti je želeo da više radi. To je činio dok je Huana bila živa, jer ona nikad ne bi pristala da on bude projekat. Takođe joj za njena života nije govorio o svojim namerama jer bi ga ona naterala da se zakune da nikada to neće uraditi. Ali sad je sve smislio. Što je dan ukrade, drugi isprosi. Gde ima lopova, mora biti i prosjaka. Zamisljao je da je njihov novac raspoređen po porodicama u ovom gradu u obliku mreže kanala za navodnjavanje, kao genealoško stablo nepoštenja i najsiročajniji zacelo nosi u svom džepu deo plena. Svi će sada platiti kao što Bog zapoveda.

Krenuo je prema crkvi. Kraj vrata na tlu bila su dva projekata i Fraskito ih pozdravi podigavši ruku. Onda ih je dobro odmerio i prostreljao pogledom kada da ih upozorava: »Ni kamenjem me nećete oterati odavde«. Prosjaci prvo oboriše pogled, a onda ga skrenuše u stranu zaklanjavajući oči kao da im smeta sunce. On sede na stepeništu, stavi pokraj sebe crnu kapu okrenuvši je naopako i ostade da čeka mičući usname kao što su činili drugi kad bi neko naišao. Uđoše i izadoše neke žene. Novac zasija mutnim sjajem na crnoj postavi kape poče da pada kao krupne kapi slave kiše. Bio je miran, zagledan u daljinu, preko ulica, preko polja. Nisu mu činili milosrde, već pravdu. Vraćali su mu bez žurbe i u malim delovima ono što su mu dugovali. Milosrde je bilo njihov novac spasenja. On je mislio što je mislio, a oni su verovali da pune škrinju sa onoga sveta.

Kad je došlo podne, drugi siromasi odoše, samo se sunce lagano popelo u stepenište pred crkvom. Zlatno, zubato sunce. Uz ulicu se penjao slijepi miris ulja i pržene ribe. Fraskito još nije imao novca za jelo i čekao je strpljivo, to ga je pomalo i zabavljalo. Čekao je večernju ispovest. A kako nije imao šta da radi, bojažljivo se ušunjao u crkvu, klekao na kamenu pod između ulaznih vratu i stuba sa škropionicom i molio se za Huanu Bogu, koji se bio na suprotnom kraju, sav blistav od zlata. Shvatio je da to može lako činiti svakoga dana i bio je blažen od radosti.

Fraskito je stekao poverenje kao korisnik javnog milosrda, postao je navika milosrdnih ljudi, pretvorio se u savršenog projekata. Njegova odeća je svakim danom sve više odgovarala njegovom položaju – postajala je podrpana, prašnjava, bezoblična. Fraskito je spačao u zaklonima od kamena; da se zaštiti od hladnoće šćučirio bi se uz neku kamenu ogradu. Stajao je u redu sa ispruženom limenom porcijom pred kapijom kasarne i samostana. Više puta su pokušali da ga oteraju, jer nije bio meštanin. Ali on je znao da se oni koji jedu, a ne žele da se osramote, umore pre onih koji ne jedu, a već su osramočeni i zato nisu uspeli. Ponekad bi govorio glasno. Bio je sa Huanom. Neki put, noću, licem bi gotovo doticao zemlju da ga ona bolje čuje. Huana je već znala kako je to kad vrelo sunce dove nad njen grob; kad ledena, obilna kiša probija zemlju i bez milosti plavi mrtve, sidro o vratu smrti. Huana je bila nepovratno mrtva.

Skoro svake večeri svodio je račune. »Već su nam vratili osam hiljada dvesta, osam hiljada trista, osam hiljada trista devedeset sedam«. To je govorio Huan. Mnoge stvari u vezi sa njom je već bio zaboravio i upinjao se nedeljama da ih se seti, ponekad bez uspeha. Huana se pretvarala u puko ime, u sagovornika bez tela, prilično neodređenog, a bez sumnje, nije znao zašto, u tajanstvenoj vezi sa njim.

Tako je prošlo šest godina, a jedne noći, kad je ležao umoran i pobeleo od inja, stalno je srce. U njegovom kaputu našli su presavijenu, izbleđenu i prijavu fotografiju sa svadbe. I dva umazana lista hartije ispisana olovkom. Jedan, pun sabiranja, sa mnogo puta prepravljenom i podvučenom cijfrom. I drugi na kome je pisalo: »Da me sahrane sa Huanom u Eku. Ja sam Fraskito.« Taj čovek je koštalo varošicu četrediset dve hiljade trista osamnaest pezeta. Po njegovom računu, ako nije bilo greške, milosrde je ostalo dužno pravdi osamdeset dve hiljade šesto sedamdeset i sedam pezeta.

S španskog preveo: Radivoje Konstantinović

Medardo Fraile (1925).

Pisac pozorišnih komada i priovedač. Autor više zbirki priovedača od kojih su najpoznatije: Stvari se menjaju na svetlosti (A la luz cambian las cosas. 1959). Istinite priče (Cuentos de verdad. 1964) i Pronalažači ničega i druge priče (Descubridor de nada y otros cuentos. 1970). Za Istinite priče je dobio Nagradu kritike.

pisaca, pesnika, koji se s pravom mogu nazvati klasicima XX veka. Svežina invencije ovih hispanoameričkih pisaca podjednako je oduševila kritiku i publiku širom sveta. Književnost španskog jezika ponovo doživljava svetsku slavu, ali ovog puta kroz dela pisaca Novog sveta. Međutim, španske pisce malo ko pominje. Mogao bi se steći pogrešan utisak da je savremena španska književnost nezanimljiva, često se previda očigledna istina da je čitava hispanoamerička literatura izrasla iz mnogovekovne i izuzetno plodne književne tradicije Španije.

Pre no što je i stekla svoj jezik, Španija je, moglo bi se reći, dala čovečanstvu jednog velikog pisca: Seneka se rodio na jugu Španije, u Korodi. Od Pesme Sidu, od XII veka do naših dana, razvija se jedna bogata i